

Дзмітрый Дзятко (Dzmitry Dzyatko)

 <https://orcid.org/0000-0002-9544-3423>
lingby@gmail.com

Тыпалогія беларускіх слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў

Typology of Belarusian Dictionaries of Linguistic Terms

Рэзюмэ

Мэта даследавання – распрацоўка навуковых падстаў для тыпалагізацыі беларускіх слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў. Тыпалогія тэрміналагічных слоўнікаў разглядаецца як метада навуковага даследавання, у аснове якога ляжыць падзел сукупнасці слоўнікаў з дапамогай тыпу – абагульненнай, ідэалізаванай мадэлі.

Праблема тыпалогіі з’яўляецца адной з найбольш неадназначных і найменш распрацаваных праблем метатэрмінаграфіі. Актуальнасць яе вырашэння абумоўлена важнасцю выпрацоўкі вектараў далейшага развіцця тэорыі і практыкі тэрмінаграфіі. Класіфікацыя тэрміналагічных слоўнікаў па мовазнаўстве да гэтага не праводзілася, паколькі самі гэтыя слоўнікі не былі аб’ектам сістэмнага навуковага аналізу.

З дапамогай дэскрыптыўнага метаду і метаду непасрэдна складальных абгрунтоўваецца тыпалогія беларускіх слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў, якая ўлічвае тып кантэнтацыі, тып фармалізацыі, функцыянальны тып слоўніка. У адпаведнасці з першым крытэрыем адрозніваюцца слоўнікі а) тлумачальныя энцыклапедычныя; слоўнікі-даведнікі; уласна тэрміналагічныя слоўнікі; б) двухмоўныя і шматмоўныя; в) рэстарвыя: практычныя, рэгістрацыйныя, навігацыйныя. Паводле тыпу фармалізацыі вылучаюцца слоўнікі аўтаномныя і інкарпараваныя. У функцыянальным плане паводле паказчыка «прызначэнне-функцыя» адрозніваюцца слоўнікі кагнітыўныя, кагнітыўна-рэгуляцыйныя, камунікацыйныя, камунікацыйна-рэгуляцыйныя, кагнітыўна-дыдактычныя, камунікацыйна-дыдактычныя, працэдурныя, навігацыйныя, дэманстрацыйныя. Паводле паказчыка «прызначэнне-адрасат» вылучаюцца слоўнікі сегментацыйныя і эверацыйныя.

У перспектыве распрацаваная тыпалогія можа выкарыстоўвацца з гэтай параўнальнага вывучэння істотных прымет, функцый, формаў арганізацыі слоўнікаў, выяўлення лакун у беларускай прыкладной тэрмінаграфіі.

Ключавыя словы: лексікаграфія, тэрміналогія, тыпалогія, слоўнік, тэрмін, слоўнікавы артыкул.

Summary

The aim of the study is to develop scientific grounds for typologizing Belarusian dictionaries of linguistic terms. The typology of terminological dictionaries is considered a method of scientific research based on the isolation of a set of dictionaries based on type – a generalized and idealized model.

The problem of typology is one of the most ambiguous and least studied problems of metaterminography. Its solution is important for developing vectors for further development of the theory and practice of terminography. The classification of terminological dictionaries in linguistics has not been carried out before, since dictionaries have not been subject to a systematic scientific analysis.

By employing the descriptive method and the immediate constituent analysis, the typology of Belarusian dictionaries of linguistic terms is demonstrated. It takes into account the type of contentization, the type of formalization, and the functional type of the dictionary. In accordance with the first criterion, the following dictionaries are identified: a) explanatory encyclopaedic; dictionaries-directories; terminological dictionaries proper; b) bilingual and multilingual; c) registry: projective, registration, navigation. According to the type of formalization, autonomous and incorporated dictionaries are named. In functional terms, following the indicator “purpose-function,” the author distinguishes cognitive, cognitive-regulatory, communication, communication-regulatory, cognitive-didactic, communication-didactic, procedural, navigation, and demonstration dictionaries. As regards the indicator “destination-addressee”, the author identifies segmentation and evertion dictionaries.

In the future, the developed typology can be used with a view to studying essential signs, functions, forms of organization of dictionaries, and identification of lacunae in the Belarusian applied terminography comparatively.

Keywords: lexicography, terminology, typology, dictionary, term, dictionary article.

Праблема тыпалогіі слоўнікаў з’яўляецца адным з найбольш неадназначных і найменш распрацаваных пытанняў сучаснай металексікаграфіі. Важнасць яе вырашэння абумоўлена не толькі неабходнасцю інвентарызацыі існуючых слоўнікаў, але і карэлюе з выпрацоўкай вектараў далейшага развіцця тэорыі і практыкі лексікаграфіі і тэрмінаграфіі. Гэты раздзел з’яўляецца своеасаблівым падагульненнем праведзенай даследчай працы. Аднак у ім уздымаецца і шэраг новых пытанняў:

1) якія падыходы існуюць у тэарэтычнай тэрмінаграфіі да вылучэння тыпаў тэрміналагічных слоўнікаў?

2) паводле якіх крытэрыяў групуюцца слоўнікі тэрмінаў у даследаваннях розных вучоных?

3) якія крытэрыі з’яўляюцца аптымальнымі для групоўкі беларускіх слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў?

4) якія вынікі ў нацыянальнай тэрмінаграфіі дэманструе прапанаваная тыпалогія і якія лакуны выяўляюцца дзякуючы ёй?

У цэлым разнастайнасць слоўнікаў тлумачыцца найперш складанасцю і поліаспектнасцю мовы як аб’екта сістэмнай параметрызацыі. Ва ўмовах

імклівага росту сучасных інфармацыйных тэхналогій лексічны склад мовы папаўняецца і змяняецца надзвычай дынамічна, а статус развітага грамадства прадугледжвае бесперапынную інвентарызацыю і ўпарадкаванне моўных рэсурсаў у слоўніках. Гэтым абумоўлена ўзнікненне дзясяткаў лексікаграфічных выданняў, у тым ліку і эксперыментальна-аўтарскага характару, са своеасаблівай структурай і спецыфічным складам рээстра.

Слоўнікі істотна адрозніваюцца па аб'ёме, аб'екце фіксацыі, змесце, прызначэнні, спосабах параметрызацыі матэрыялу. На сучасным этапе развіцця лінгвістыкі прадставіць усю лексіку мовы з пункту гледжання яе паходжання, структуры, значэння, функцыянавання ў адным слоўніку немагчыма. Таму вучонымі ствараюцца розныя лексікаграфічныя працы, прысвечаныя асобным аспектам апісання моўных адзінак. Тоесныя або падобныя фармальна-зместавыя характарыстыкі слоўнікаў з'яўляюцца падставай для групоўкі лексікаграфічных прац па канкрэтных тыпах.

Многія вядомыя даследчыкі звязваюць свае прафесійныя інтарэсы з працоўкай пэўнай класіфікацыйнай матрыцы, якая б дазволіла тыпалагізаваць той або іншы тэрміналагічны слоўнік (В.С. Ахманова і А.І. Палтарацкі, Н.У. Васільева, Л.М. Веклінец і М.С. Разумейка, І.А. Казімірава, С.А. Крэстова, С.У. Леснікоў, В.К. Шчэрбін, Сідні І. Ландаў, Е. Лукшын і В. Змарзер, М.Т. Кабрэ Кастэлві і інш.). Пры гэтым многія ўсходнеславянскія аўтары ў той або іншай ступені інтэрпрэтуюць ідэі Л.У. Шчэрбы.

Тыпалагічны падыход да вывучэння існуючых слоўнікаў мае несумненныя вартасці. Разгляд аб'ектаў «у сістэме» накіраваны на табліцы хімічных элементаў Д.І. Мендзялеева дазваляе выявіць лакуны ў кадыфікацыі мовы, убачыць і ацаніць аб'ём «незапоўненай прасторы» ў лінгвістычнай навуцы.

Увогуле тыпалогія слоўнікаў з'яўляецца спосабам класіфікацыі існуючых лексікаграфічных прац у залежнасці ад іх фармальных, зместавых і функцыянальных асаблівасцей. Менавіта тыпалагічны спосаб здольны прадстаўляць асобныя слоўнікі з пункту гледжання іх найбольш істотных характарыстык і, такім чынам, садзейнічае сістэмнаму даследаванню лексікаграфічнай прасторы.

Патрабаванні да тыпалогіі слоўнікаў тыя ж, што і да класіфікацыі любых іншых аб'ектаў: тыпалогія павінна фіксаваць заканамерныя сувязі паміж яе элементамі і вызначаць месца кожнага з іх у агульнай сістэме. Аднак большасць сучасных слоўнікаў – складаныя аб'екты навуковай творчасці, таму паміж рознымі тыпамі бывае цяжка правесці дакладныя дэмаркацыйныя лініі. Як правіла, кожны тып экзэмпліфікуецца толькі некалькімі найбольш выразнымі ўзорамі лексікаграфічнай прадукцыі, а тыпалагічна «чыстых» (ідэальных) слоўнікаў не так шмат. Таму на сучасным этапе развіцця металексікаграфіі ўжо стаў дастаткова відавочным той факт, што стварэнне не-супярэчлівай шматаспектнай класіфікацыі слоўнікаў – задача ідэалістычная і цяжкавыканальная.

Асноўнай складанасцю пры тыпалагізацыі слоўнікаў і асноўным аб'ектам для навуковай крытыкі выступаюць самі падставы для іх групойкі. На жаль, многія з існуючых падыходаў грунтуюцца або на адным крытэрыі (і тым самым ставяць пад сумненне навуковыя падставы тыпалогіі), або з'яўляюцца сумай разрозненых крытэрыяў (і, натуральна, выклікаюць нараканні на лагічныя асновы класіфікацыі).

Як слушна адзначае А.С. Герд, любое тэарэтычнае абагульненне нараджаецца з параўнання, аднак улічваючы выключную шматстайнасць відаў сучасных слоўнікаў, параўноўваць іх можна толькі ў межах аднаго тыпу – тэрміналагічныя з тэрміналагічнымі, дыялектныя з дыялектнымі (Герд, 2016, 237). Тэрміналагічныя слоўнікі, хоць і маюць шмат агульнага з агульнамоўнымі, усё ж з'яўляюцца самастойным тыпам слоўнікаў, якому характэрны пэўныя спецыфічныя характарыстыкі (апісваюць тэрмінасістэму або тэрмінасістэмы, іншым чынам інтэрпрэтуюць свае аб'екты ў параўнанні з другімі слоўнікамі, з'яўляюцца прафесійна арыентаванымі). Асноўная задача тэрміналагічнага слоўніка – адлюстраванне сістэмных сувязей з адзінкамі, якія ў яго ўваходзяць (Русакова, 2008, 10).

Паводле Н.З. Котеловой, тэрміналагічныя слоўнікі ўяўляюць сабой асаблівы тып лексікаграфічных апісанняў, яны адрозныя ад энцыклапедыі у тых адносінах, што іх аб'екты – кампаненты знакавай сістэмы, а не рэчы-прадметы, і падобныя да іх арыентацыяй на навуковыя ведаў ў суб'екце апісання (Котелова, 1976, 36). Да слоўнікаў літаратурнай мовы тэрміналагічныя слоўнікі набліжаюцца паводле прыналежнасці іх аб'ектаў да знакавай сістэмы і адрозніваюцца ад іх арэальным ахопам аб'ектаў (паколькі, як правіла, не змяшчаюць нятэрмінаў і тэрмінаў іншых галін ведаў), пераважнай скіраванасцю на апісанне паняццйнага кампанента значэння, большай ступенню выкарыстання навуковых ведаў у суб'екце апісання.

Прыхільнікамі інтэрпазіцыйнага вызначэння месца тэрміналагічных слоўнікаў у шэрагу іншых з'яўляюцца Ф.П. Сороколетов і Ю.С. Маслов. Так, на думку Ф.П. Сороколетова (Сороколетов, 1985, 14), тэрміналагічныя слоўнікі знаходзяцца на памежжы паміж слоўнікамі энцыклапедычнага і філалагічнага тыпаў, а Ю.С. Маслов (Маслов, 2005, 135) вылучае асаблівы пераходны тып слоўнікаў паміж лінгвістычнымі і нелінгвістычнымі, да якога адносіць менавіта тэрміналагічныя слоўнікі.

Супастаўляльны аналіз існуючых тэрміналагічных слоўнікаў, а таксама вывучэнне лексікаграфічнай літаратуры паказвае, што паміж лексікаграфічнымі параметрамі існуе пэўная ўзаемасувязь, якая праяўляецца ў тым, што рэалізацыя адных параметраў можа ўплываць на форму рэалізацыі іншых.

Часцей за ўсё падзел слоўнікаў на тыпы адбываецца па розных прыметах: у залежнасці ад мэты слоўніка, яго памеру, адносін да ядра і перыферыі лексічнай сістэмы, парадку размяшчэння слоў (гл., напрыклад: Бобунова, 2009, 15–67; Дубичинский, 2008, 64–80; Козырев, Черняк, 2004, 30–38). Ты-

палогія пры гэтым можа будавацца на падставе аднаго пэўнага крытэрыю або комплексу розных крытэрыяў, сфармуляваных імпліцытна або экспліцытна. У тэарэтычнай тэрмінаграфіі сфарміраваліся тры падыходы да тыпалагізацыі тэрміналагічных слоўнікаў: монакрытэрыяльны, полікрытэрыяльны, апазіцыянальны.

I. Пры *монакрытэрыяльным падыходзе* вылучаецца адзін пэўны крытэрыі (верагодна, найбольш істотны, на думку вучоных), у адпаведнасці з якім тэрміналагічныя слоўнікі размяркоўваюцца па групам.

У прыватнасці, M. Teresa Cabré Castellví (Cabré Castellví, 2003, 174–175) *паводле макраструктуры* адрознівае: 1) тэматычныя (topic-specific) і 2) сістэматычныя (systematic) тэрміналагічныя слоўнікі.

Паводле тыпу апісання (у тлумачальнай тэрмінаграфіі) Л.О. Симоненко (Симоненко, 2017, 41–43) размяжоўвае: 1) аднамоўныя тлумачальныя слоўнікі даведачна-энцыклапедычнага тыпу і 2) тлумачальна-перакладныя слоўнікі, а паводле *спосабу дэфініравання* (у тлумачальна-перакладной тэрмінаграфіі) – 1) слоўнікі, у якіх дэфініцыі падаюцца на ўсіх уключаных у слоўнік мовах, і 2) слоўнікі, у якіх дэфініцыя прыводзіцца толькі да рэестравых слоў, а іншамоўныя адпаведнікі падаюцца ў дужках пасля рэестравага слова.

Калектыў расійскіх даследчыкаў (Поцепня, 2013) *паводле прызначэння* прапануе вылучаць: 1) энцыклапедычныя; 2) тлумачальныя і тлумачальна-перакладныя; 3) перакладныя; 4) інфармацыйна-пошукавыя тэзаўрусы; 5) класіфікатары; 6) рубрыкатары; 7) зборнікі рэкамендаваных тэрмінаў; 8) зборнікі новых тэрмінаў; 9) тэрміналагічныя стандарты; 10) слоўнікі-размоўнікі; 11) тэрміналагічныя банкі і базы даных; 12) частотныя тэрміналагічныя слоўнікі.

II. Сутнасць *полікрытэрыяльнага падыходу* – у фарміраванні комплексу параметраў, у адпаведнасці з якімі вылучаюцца (супрацьпастаўляюцца) розныя групы тэрміналагічных слоўнікаў. Адзначаюцца наступныя камбінацыі крытэрыяў:

3 крытэрыі:

1) ахоп спецыяльнай лексікі: агульныя (падаюць максімальна поўны пералік тэрмінаў усіх галін мовазнаўства – экстэнсіўны тып), спецыялізаваныя (прадстаўляюць тэрміны напрамку, пэўных лінгвістычных школ або якога-небудзь раздзела мовазнаўства – інтэнсіўны тып); 2) ступень інфарматызаванасці: вытлумачальныя (экспанаторныя), наменклатурныя (спісы тэрмінаў, якія не суправаджаюцца дадатковай інфармацыяй), гласарыі (спісы мінімальна анатаваных тэрмінаў); 3) спосаб тлумачэння ў вытлумачальных слоўніках: энцыклапедычныя (змяшчаюць звесткі пра гісторыю паняцця, абазначанага тэрмінам, адно або некалькі тлумачэнняў, ілюстрацыі, бібліяграфію), тлумачальныя (тлумачаць тэрміны з дапамогай дэфініцыі некалькіх прыкладаў) (Васільева, 1998, 461);

1) ахоп спецыяльнай лексікі (тып рээстра): а) слоўнікі экстэнсіўнага тыпу (агульныя, агульналінгвістычныя слоўнікі лінгвістычных тэрмінаў, асноўнай задачай якіх з'яўляецца ахоп поўнага пераліку тэрмінаў мовазнаўства ў цэлым); б) слоўнікі інтэнсіўнага тыпу (спецыялізаваныя, вузкагаліновыя слоўнікі, у якіх падаюцца тэрміны або пэўных лінгвістычных школ, канкрэтных лінгвістычных тэорый, або лінгвістычнай дысцыпліны ці раздзела мовазнаўства); в) іншамоўна-роднамоўна-іншамоўныя слоўнікі; 2) спосаб арганізацыі слоўнікавага матэрыялу: а) лексіконы (алфавітныя і / або тэматычныя слоўнікі тэрмінаў); б) тэзаўрусы (слоўнікі, у якіх зафіксаваны семантычныя адносіны паміж тэрмінамі); 3) ступень інфармацыйнасці слоўнікавага артыкула: а) вытлумачальныя (экспланаторныя) слоўнікі: энцыклапедычныя (змяшчаюць звесткі пра гісторыю тэрміна, адно або некалькі тлумачэнняў, ілюстрацыі, бібліяграфію); тлумачальныя (апісваюць тэрмін з дапамогай дэфініцыі і некалькіх прыкладаў); б) наменклатурныя слоўнікі (індэксы, спісы тэрмінаў, якія не суправаджаюцца якой-небудзь падрабязнай інфармацыяй); гласарыі (спісы мінімальна анатаваных тэрмінаў) (Лесников, 2011);

4 крытэрыі:

1) мэты слоўніка; 2) спецыялізацыя слоўніка; 3) аб'ём слоўніка; 4) адносіны да дыяхраніі (Марчук, 1992, 66);

5 крытэрыяў:

1) колькасць моў (аднамоўныя, двухмоўныя, шматмоўныя); 2) наяўнасць і прынцып тлумачэння тэрмінаў (энцыклапедычныя, тлумачальныя, без тлумачэнняў); 3) прадстаўленая галіна (галіны) ведаў (галіновыя, вузкагаліновыя, шматгаліновыя, у тым ліку політэхнічныя); 4) паўната адлюстраванай тэрміналогіі (поўныя, сярэднія, кароткія); 5) спецыяльнае прызначэнне (паняцыйныя, частотныя, адваротныя) (Перерва, 1976, 199);

1) колькасць моў: аднамоўныя, двухмоўныя і шматмоўныя; 2) лексікаграфічная форма: індэксы (фіксуецца колькасць выпадкаў, у якіх сустрэлася тое або іншае слова); гласарыі (зборы глос, г. зн. незразумелых чытачу, на думку ўкладальнікаў, слоў і выразаў); канкардансы (паказальнікі слоў з пералічэннем усіх або выбарачных кантэкстаў); лексіконы (даюць усебаковую філалагічную характарыстыку слова: функцыянальна-семантычную кваліфікацыю, тлумачэнне значэнняў, ілюстрацыйныя прыклады); 3) паўната ахопу слоўніка (макразструктуры): поўныя і дыферэнцыйныя; 4) лексікаграфічная распрацоўка лексікі: частотныя (паўната / дыферэнцыйнасць частотных характарыстык), тлумачальныя (паўната / дыферэнцыйнасць кампанентаў мікразструктуры – памет, дэфініцый, ілюстрацыйных прыкладаў), канкардансы (паўната / дыферэнцыйнасць ілюстрацыйных прыкладаў), гласарыі (паўната / дыферэнцыйнасць складовых кампанентаў мікразструктуры); 5) адрасат: вузкаспецыялізаваныя (прызначаны прафесійнай групе карыстальнікаў) і агульнадаступныя (прызначаны шырокаму колу карыстальнікаў) (Крестова, 2003, 65–66);

7 крытэрыяў:

1) ахоп спецыяльнай лексікі (поліфункцыянальныя, шматгаліновыя, галіновыя, вузкагаліновыя); 2) спосаб семантызацыі і прызначэнне слоўніка (тлумачальныя, перакладныя, тлумачальна-перакладныя, навучальныя, энцыклапедычныя (даведнікі, энцыклапедыі, энцыклапедычныя і ілюстрацыйныя слоўнікі), інфармацыйныя (класіфікатары, рубрыкатары, дэскрыпторныя, частотныя); 3) функцыя слоўніка (інвентарызацыйныя, нарматыўныя); 4) аспектная арыентацыя (слоўнікі тэрмінаў, наменклатурных адзінак, тэрмінаэлементаў, фразеалагічныя, арфаграфічныя); 5) ахоп слоўніка (поўныя, кароткія, слоўнікі-мінімумы); 6) парадак размяшчэння лексічнага матэрыялу (фармальныя: алфавітныя, алфавітна-гнездавыя; тэматычныя: тэматычна-алфавітныя, ідэаграфічныя); 7) носьбіт інфармацыі (электронныя, папяровыя) (Іванова, 2006);

1) параметры тэматычнай арыентацыі (агульнанавуковыя, шматгаліновыя (політэхнічныя), галіновыя або вузкагаліновыя слоўнікі); 2) параметры часовай арыентацыі (слоўнікі неалагізмаў, сучаснай лексікі, гістарычныя слоўнікі); 3) параметр моўнай арыентацыі (адна-, двух-, шматмоўныя слоўнікі); 4) параметр прызначэння слоўніка (перакладныя, даведачныя, вучэбныя і інфармацыйныя слоўнікі); 5) параметр функцыі слоўніка – грунтуецца на суадносінах элементаў апісання і рэгламентацыі слоўніка ў дачыненні да ўключанай у яго спецыяльнай лексікі (нарматыўныя і інвентарызацыйныя слоўнікі); 6) памер слоўніка (поўныя, сярэднія і кароткія слоўнікі); 7) параметр прынцыпу прэзентацыі спецыяльнай лексікі (слоўнікі з фармальным прынцыпам: алфавітныя (суцэльныя, адваротныя, гнездавыя), частотныя, патэкставыя, храналагічныя; слоўнікі з тэматычным прынцыпам: аналагічныя і ідэаграфічныя слоўнікі (тэзаўрусы) асацыятыўнага і іерархічнага тыпу) (Хайчук, Зубов, 2004, 81);

8 крытэрыяў:

1) лексікаграфічная форма; 2) аб'ём; 3) тып і размяшчэнне матэрыялу; 4) параметры апісання; 5) прызначэнне; 6) мэтавая арыентацыя; 7) нацыянальная, дыяхранічная, галіновая, тэматычная, гендарная прыналежнасць; 8) інфармацыйны носьбіт (Карпова, Кулагіна, 2010, 19).

III. *Апазіцыянальны падыход* заключаецца ў вылучэнні і абгрунтаванні шэрага тыпалагічных супрацьпастаўленняў у адпаведнасці з пэўнымі характарыстыкамі слоўнікаў. Рознымі даследчыкамі фарміруюцца розныя групы супрацьпастаўленняў, якія складаюцца з рознай колькасці бінарных апазіцый:

3 групы апазіцый: 1) слоўнікі перакладныя – аднамоўныя; 2) слоўнікі тлумачальныя – спісы тэрмінаў (рус. «словники»); 3) слоўнікі сучаснай тэрміналогіі – слоўнікі «гістарычныя» (Ицкович, 1964, 35–36);

4 групы апазіцый: 1) слоўнік монадысцыплінарны – міждысцыплінарны; 2) слоўнік метамовы – метадыялекту (ідыялекту); 3) слоўнік поўны – кароткі; 4) слоўнік сінхронны – дыяхранны (гістарычны) (Казимиrowa, 2017, 60–63) і інш.

9 груп апазіцый: 1) энцыклапедыя – слоўнік-даведнік; 2) слоўнік акадэмічны – вучэбны; 3) слоўнік алфавітны – тэматычны; 4) слоўнік арыгінальны (у прыватнасці, рускі) – перакладны; 5) слоўнік метамовы – метадыялекту (ідыялекту); 6) слоўнік агульны – галіновы; 7) слоўнік – наменклатурны даведнік; 8) слоўнік цытатны – не цытатны; 9) слоўнік аднамоўны – двух- / шматмоўны (Кулікова, Салміна, 2002, 59) і інш.

Маштаб навуковай праблемы пацвярджаецца тым, што ў сучаснай лінгвістычнай літаратуры з’яўляюцца не толькі тыпалогіі слоўнікаў, але і класіфікацыі тыпалогій слоўнікаў. Так, напрыклад, Н. Béjoint (Béjoint, 2010, 40–49) адрознівае фармальны, дыферэнцыйны, функцыянальны і генетычны падыходы да тыпалагізацыі лексікаграфічных выданняў. У даследаванні В.К. Шчэрбіна (Шчэрбін, 2018) вылучаюцца тры асноўныя тыпы класіфікацыі тэрміналагічных слоўнікаў:

1) генетычная класіфікацыя ўлічвае розныя этапы навуковай апрацоўкі тэрміна; адрозніваюцца слоўнікі: праектыўныя, апісальныя, нарматыўныя, агульнадзяржаўныя і галіновыя тэрміналагічныя стандарты;

2) параметрычная класіфікацыя будзецца з улікам дамінантных лексікаграфічных параметраў; адрозніваюцца слоўнікі: перакладныя, тлумачальныя, вучэбныя, ідэаграфічныя, корпусныя, гласаграфічныя, этымалагічныя, дэрываталагічныя, малюнкавыя і спецыяльныя канцэптуары;

3) дысцыплінарна-галіновая класіфікацыя будзецца з улікам сувязі тэрмінаў з той або іншай навуковай дысцыплінай ці галіной прафесійных ведаў; адрозніваюцца слоўнікі: эканамічныя, біялагічныя, тэхнічныя, сельскагаспадарчыя, медыцынскія, матэматычныя, спецыяльныя слоўнікі па лінгвістыцы і інш.

Пры гэтым толькі адзінкавыя даследаванні прысвечаны тыпалагізацыі слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў. Так, С.В. Лесников (Лесников, 2011) класіфікуе іх паводле трох крытэрыяў: 1) ахоп спецыяльнай лексікі (тып слоўніка); 2) спосаб арганізацыі слоўнікавага матэрыялу; 3) ступень інфармацыйнасці слоўнікавага артыкула.

Паводле ахопу спецыяльнай лексікі адрозніваюцца слоўнікі экстэнсіўнага, інтэнсіўнага тыпу і іншамоўна-руска-іншамоўныя слоўнікі.

Экстэнсіўны тып – агульныя, агульналінгвістычныя слоўнікі, асноўная задача якіх ахапіць максімальна поўны пералік тэрмінаў мовазнаўства ў цэлым: вялікі, кароткі, лінгвістычных і стылістычных тэрмінаў, тэрміналагічны, лінгвістычны, Пражскай школы, навучальны, поўны, амерыканскай лінгвістычнай тэрміналогіі, лінгвістычных і літаратуразнаўчых тэрмінаў, слоўнік лінгвістычных тэрмінаў, даведнік, навучальны, школьны. Агульныя тлумачальныя слоўнікі лінгвістычных тэрмінаў адлюстроўваюць як сучасную, так і традыцыйную лінгвістычную тэрміналогію. Спецыялізаваныя тлумачальныя слоўнікі абмяжоўваюцца тэрміналогіяй асобных лінгвістычных напрамкаў.

Экстэнсіўны тып – спецыялізаваныя, прыватналінгвістычныя СЛТ, у якіх прадстаўлены тэрміны або асобных лінгвістычных школ, канкрэтных лінгвістычных тэорый, або лінгвістычнай дысцыпліны ці раздзела мовазнаўства.

Іншамоўных-руска-іншамоўныя слоўнікі лінгвістычных тэрмінаў: англа-рускі і руска-англійскі, руска-туркменскі нямецка-рускі і руска-нямецкі, нідэрландска-рускі, руска-англійска-іспанска-французска-кітайскі, руска-башкірскі, руска-беларускі, руска-казахскі, кітайска-казахска-рускі, руска-каракалпакскі, руска-асяцінскі і асяцінскія-рускі, руска-ўйгурскі, руска-малдаўскі і малдаўска-рускі, удмурцка-рускі і руска-ўдмурцкі, французска-рускі.

Паводле спосабу арганізацыі слоўнікавага матэрыялу вылучаюцца лексіконы і тэзаўрусы.

Лексіконы – алфавітныя і / або тэматычныя слоўнікі тэрмінаў.

Тэзаўрусы – слоўнікі, у якіх фіксуюцца семантычныя адносіны паміж тэрмінамі. Элементы тэзаўруснага спосабу арганізацыі тэрміналагічнай лексікі прысутнічаюць і ў звычайных слоўніках лінгвістычных тэрмінаў у выглядзе ўказанняў на дэскрыптары, сінонімы і антонімы, карэлят, галіну ўжывання, сумежныя дысцыпліны і інш.

Паводле ступені інфармацыйнасці слоўнікавага артыкула адрозніваюцца вытлумачальныя (экспланаторныя) слоўнікі лінгвістычных тэрмінаў і слоўнікі наменклатурныя (індэксы, спісы тэрмінаў без дадатковай інфармацыі) і гласарыі (спісы мінімальна анатаваных тэрмінаў).

Вытлумачальныя слоўнікі паводле спосабу тлумачэння падзяляюцца на: а) энцыклапедычныя (змяшчаюць звесткі пра гісторыю паняцця, тэрміна, адно або некалькі тлумачэнняў, ілюстрацыі, бібліяграфію); б) тлумачальныя (тлумачаць тэрміны з дапамогай дэфініцыі і некалькіх прыкладаў).

На думку С.В. Леснікова (Лесников, 2011, 7), асноўнай тэндэнцыяй сучаснай лексікаграфіі з’яўляецца павелічэнне колькасці слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў інтэнсіўнага тыпу, а таксама слоўнікаў тэрмінаў сумежных, стыкавых дысцыплін (літаратуразнаўства, стылістыкі, журналістыкі, культуралогіі, методыкі выкладання, архівазнаўства і дакументазнаўства, псіхалогіі, сувязяў з грамадскасцю, рэкламы і інш.).

На наш погляд, пры больш падрабязным аналізе тыпалогія слоўнікаў С.В. Леснікова не можа быць прызнана аптымальнай па некалькіх прычынах:

1) змяшчае адзінкі класіфікацыі, якія часткова перасякаюцца паводле класіфікацыйных пазіцый (г. зн. адзін і той жа слоўнік можа ўваходзіць у розныя класіфікацыйныя тыпы), а часткова застаюцца неперасякальнымі (г. зн. некаторыя слоўнікі могуць апісвацца аднааспектна);

2) у склад тыпалогіі ўваходзяць неаднастайныя адзінкі адной класіфікацыі (г. зн. адзінкамі, якія патрабуюць далейшай дыферэнцыяцыі), напрыклад, не адрозніваюцца аўтаномныя і інкарпараваныя слоўнікі, агульныя і аспектыя, арыгінальныя і перакладзеныя і інш.;

3) тыпалогія фарміруецца ў тым ліку адзінкамі класіфікацыі, якія адносяцца да класіфікацый іншых тыпаў (напрыклад, *Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў* (1990), які называецца аўтарам у арыгінальным тэксе даследавання, не мае непасрэднага дачынення да слоўнікаў рускай лінгвістычнай тэрміналогіі, выданні *Государственные языки в Российской Федерации* (1995), *Весь русский язык в таблицах: от фонетики до синтаксиса* (2009), *Грамматика русского языка в таблицах и схемах* (2002, 2008), *Общее языкознание. История языкознания, или Путеводитель по лингвистике: конспект-справочник* (2005) і многія іншыя, якія таксама ўключаюцца ў класіфікацыю, у строгім сэнсе не з'яўляюцца тэрмінаграфічнымі).

Да класіфікацыі тэрміналагічных слоўнікаў, апублікаваных на тэрыторыі Беларусі (на рускай і беларускай мовах), а таксама па-за межамі Беларусі беларускімі аўтарамі або беларускімі аўтарамі ў складзе міжнародных калектываў, звяртаецца В.К. Шчэрбін (Шчэрбін, 2018, 445–447), які вылучае 8 груп слоўнікаў:

- 1) галіновыя энцыклапедыі і энцыклапедычныя слоўнікі;
- 2) тлумачальныя слоўнікі;
- 3) перакладныя слоўнікі;
- 4) вучэбныя слоўнікі;
- 5) практычныя слоўнікі і інш.;
- 6) тэматычныя слоўнікі тэрмінаў для пэўных раздзелаў і напрамкаў лінгвістыкі;
- 7) гістарычныя слоўнікі тэрмінаў;
- 8) дэрываталагічныя слоўнікі тэрмінаў.

Агульнавядома, што любы слоўнік мае пэўныя задачы і факталагічнае напаўненне, характарызуецца пэўнай формай падачы матэрыялу, прызначаны для выканання шэрага функцый.

Гэтыя тры крытэрыі з'яўляюцца сутнасна рознымі, таму тыпалогія беларускіх слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў не можа быць пабудавана ў адной плоскасці і ў асноўных рысах фарміруецца трыма блокамі характарыстык: тыпам кантэнтнага зместу; тыпам фармалізацыі; функцыянальным тыпам слоўніка.

Інакш кажучы, *кожны* тэрміналагічны слоўнік можа быць ахарактарызаваны ў *кожным* з трох аспектаў (гл. схему).

Прапанаваная трохблочная схема мае патрэбу ў дадатковых тлумачэннях (у адпаведнасці з пунктамі нумарацыі):

1) энцыклапедычныя тлумачальныя слоўнікі – выданні, у якіх апісваюцца лінгвістычныя тэрміны і даецца дастаткова вялікі пласт разнапланавай дадатковай інфармацыі: *Энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў. Беларуская мова* (2017) і інш.;

2) тлумачальныя слоўнікі-даведнікі (вылучэнне магчымае на падставе зоны экстрапаняцыйнай інфармацыі, наяўнасць якой набліжае тэрміналагічныя слоўнікі да энцыклапедыі і энцыклапедычных даведнікаў): *Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў* (1990) і інш.;

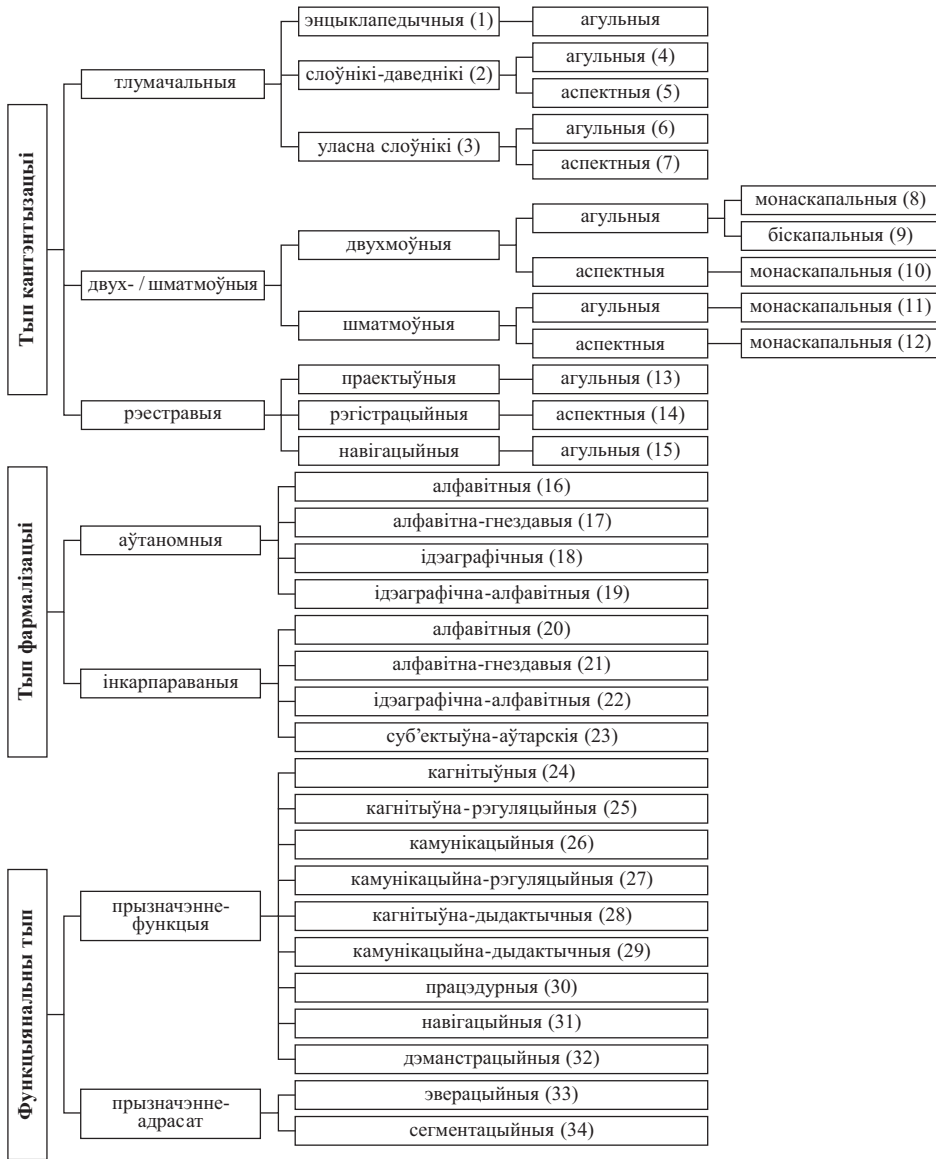

Схема Тыпалогія беларускіх слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў

3) уласна тлумачальныя слоўнікі – выданні, у мікраструктуру якіх могуць уваходзіць наступныя інфармацыйныя зоны: намінацыі, этымалагізацыі, семантызацыі, эквіваленцыі, граматычнай інфармацыі, сістэмнай інфармацыі, функцыянальнай інфармацыі, ілюстрацый, пашпартызацыі, лінгвадыдактычнай інфармацыі: *Кароткі слоўнік тэрмінаў* (Зіманскі, 2019) з выдання *Беларуская палеаграфія і інш.*;

- 4) агульныя тлумачальныя слоўнікі-даведнікі: *Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў* (Юрэвіч, 1962) і інш.;
- 5) аспектныя тлумачальныя слоўнікі-даведнікі: *Слоўнік пра камічнае: мовазнаўчы аспект* (Рагаўцоў, 2010) і інш.;
- 6) агульныя ўласна тлумачальныя слоўнікі: *Асноўныя тэрміны і паняцці дыялекталогіі* (Гапоненка, 2020) з выдання *Беларуская дыялекталогія: тэбліцы і схемы, пытанні і заданні* і інш.;
- 7) аспектныя ўласна тлумачальныя слоўнікі: *Слоўнік рытарычных тэрмінаў* (Казімірская, 2013) і інш.;
- 8) монаскапальныя агульныя двухмоўныя слоўнікі: *Беларуска-ўкраінскі слоўнік лінгвістычнай тэрміналогіі* (2013) і інш.;
- 9) біскапальныя агульныя двухмоўныя слоўнікі: *Słownik terminologii lingwistycznej (bialorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-bialoruski)* (1994) і інш.;
- 10) монаскапальныя аспектныя двухмоўныя слоўнікі: *Тэрміны і спецыяльныя паняцці і іх славацкія эквіваленты* (Калечыц, Коруна, 2013) з выдання *Марфалогія беларускай мовы* і інш.;
- 11) монаскапальныя агульныя шматмоўныя слоўнікі: *Slovník slovanské lingvistické terminologie* (1977) і інш.;
- 12) монаскапальныя аспектныя шматмоўныя слоўнікі: *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej* (Bekiś, Fontański, 1994) і інш.;
- 13) агульныя праектыўныя рээстравыя слоўнікі: *Слоўнік па мовазнаўстве: праект для абмеркавання* (1967) і інш.;
- 14) аспектныя рэгістрацыйныя рээстравыя слоўнікі: *Іншамоўныя тэрміны філалогіі ў даследаваных крыніцах* (Гуль, 2021) з выдання *Іншамоўная лексіка ў працэсе станаўлення і развіцця беларускай тэрміналогіі (на матэрыяле тэрмінасістэм філалогіі, філасофіі і сацыялогіі)* і інш.;
- 15) агульныя навігацыйныя рээстравыя слоўнікі: *Slovník slovanské lingvistické terminologie* (1979) і інш.;
- 16) алфавітныя аўтаномныя слоўнікі: *Беларуская мова: ад А да Я* (Старычонок, 2000) і інш.;
- 17) алфавітна-гнездавыя аўтаномныя слоўнікі: *Русско-белорусский словарь лингвистических терминов* (1988) і інш.;
- 18) ідэаграфічныя аўтаномныя слоўнікі: *Основен систем и терминологија на словенската ономастика* (1983) і інш.;
- 19) ідэаграфічна-алфавітныя аўтаномныя слоўнікі: *Слоўнік Мовазнаўства: праект для абмеркавання* (1984) і інш.;
- 20) алфавітныя інкарпараваныя слоўнікі: *Тэрміналагічны слоўнік з выдання Красамоўства ў Беларусі: хрэстаматыя* (2002) і інш.
- 21) алфавітна-гнездавыя інкарпараваныя слоўнікі: *Мова. Чытанне. Пісьмо* з выдання *Тлумачальны слоўнік тэрмінаў пачатковага навучання* (2001) і інш.;

22) ідэаграфічна-алфавітныя інкарпараваныя слоўнікі: *Phonetische Termini. Grammatische Termini* (Малевіч, Дуброўская, Архіпава, 1994) з выдання *Практычны курс нямецкай мовы для студэнтаў гуманітарных факультэтаў і інш.*;

23) суб'ектыўна-аўтарскія інкарпараваныя слоўнікі: *Тэрміналагічная даведка* (Рамза 2006) з выдання *Пунктуацыя: кароткі комплексны дапаможнік і інш.*;

24) кагнітыўныя слоўнікі: *Кампаненты семантычнай структуры канструкцый з эліпсісам дзеяслова* (Чайка, 2015) з выдання *Тыпалогія канструкцый з эліпсісам дзеяслова ў сінтаксічнай сістэме сучаснай беларускай літаратурнай мовы (на матэрыяле мастацкіх і публіцыстычных твораў)* і інш.;

25) кагнітыўна-рэгуляцыйныя слоўнікі: *Беларуская мова: энцыклапедыя* (1990) і інш.;

26) камунікацыйныя слоўнікі: *Українсько-білоруський словник лінгвістичної термінології* (2012) і інш.;

27) камунікацыйна-рэгуляцыйныя слоўнікі: *Слоўнік граматычна-лінгвістычнае тэрміналогіі* (1927) і інш.;

28) кагнітыўна-дыдактычныя слоўнікі: *Кароткі слоўнік анамастычных тэрмінаў* (Шур, 2018) з выдання *Беларускія ўласныя імёны: беларуская антрапанімія і тапанімія* (2018) і інш.;

29) камунікацыйна-дыдактычныя слоўнікі: *Лінгвістычныя тэрміны* (Валочка, Фу Мэйянь, Юань Хаа, 2020) з выдання *Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў і інш.*;

30) працэдурныя слоўнікі: *Праект слоўніка. Вып. IV: мовазнаўства* (1935) і інш.;

31) навігацыйныя слоўнікі: *Slovník slovanské lingvistické terminologie* (1979) і інш.;

32) дэманстрацыйныя слоўнікі: *Іншамоўныя тэрміны філалогіі ў даследаваных крыніцах* (Гуль, 2021) з выдання *Іншамоўная лексіка ў працэсе станаўлення і развіцця беларускай тэрміналогіі (на матэрыяле тэрмінасістэм філалогіі, філасофіі і сацыялогіі)* і інш.;

33) эверацыйныя слоўнікі: *Лінгвістычныя тэрміны іх рускія эквіваленты* з выдання *Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў* (1990) і інш.;

34) сегментацыйныя слоўнікі: *Беларуска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў з метадычнымі парадамі* (Міхей, 1989) і інш.

Відавочна, што праблема стварэння надзейнай тыпалогіі слоўнікаў спецыяльнай лексікі з'яўляецца першачарговай у дачыненні да агульнай праблемы распрацоўкі метадалогіі ўкладання слоўнікаў. Вызначэнне і ўсебаковы аналіз існуючых тыпаў выданняў неабходныя для асэнсавання агульных прынцыпаў іх стварэння, уліку асаблівасцей рэалізацыі гэтых прынцыпаў пры падрыхтоўцы асобных разнавіднасцей слоўнікаў і выпрацоўкі

аднастайных падыходаў да апісання спецыяльнай лексікі ў аднатыпных слоўніках. Прапанаваная тыпалогія дэманструе не толькі дасягненні беларускай лінгвістычнай тэрмінаграфіі. З яе дапамогай выяўляюцца лакуны і акрэсліваюцца магчымыя вектары далейшага развіцця. Так, адзначаецца дэфіцыт аспектных энцыклапедычных выданняў, сучасных агульных тлумачальных слоўнікаў, вузкагаліновых двух- / шматмоўных слоўнікаў з некалькімі інтэгрэванымі субрээстрамі і інш.

БІБЛІЯГРАФІЯ

ТЭАРЭТЫЧНЫЯ КРЫНІЦЫ

- Бобунова, М.А. (2009). *Русская лексикография XXI века*. Москва: Флинта – Наука.
- Васильева, Н.В. (1998). *Словари лингвистических терминов*. В: *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* (461–462). Москва: Большая Российская энциклопедия.
- Герд, А.С. (2016). *Заметки о предмете теории лексикографии*. В: *Слово и словарь – Vocabulum et vocabularium*. Вып. 14 (237–242), О.Н. Крылова, С.А. Мызников (отв. ред.). Санкт-Петербург: Нестор-История.
- Дубичинский, В.В. (2009). *Лексикография русского языка*. Москва: Флинта.
- Ицкович, В.А. (1964). *О словаре новой лингвистической терминологии*. В: *Лингвистическая терминология и топонимика* (31–44), А.А. Реформатский (отв. ред.). Москва: Наука.
- Иванова, О. (2006). *Термінологічні словники: класифікаційні ознаки*, Українська мова, 4, 84–94.
- Казиминова, І.А. (2017). *Прикладна лінгвотермінографія*, Мовознавство, 2 (293), 55–68.
- Карпова, О.М., Кулагина, М.А. (2010). *Словари для иммигрантов: новый тип словаря*. Москва: Московский государственный областной университет.
- Козырев, В.А., Черняк, В.Д. (2004). *Русская лексикография*. Москва: Дрофа.
- Котелова, Н.З. (1976). *Семантическая характеристика терминов в словарях*. В: *Проблематика определений терминов в словарях разных типов* (30–44), С.Г. Бархударов, В.П. Петушков, Ф.П. Сороколетов (ред.). Ленинград: Наука.
- Крестова, С.А. (2003). *Лексикографическое описание терминологической системы «лексикография»: диссертация*. Иваново: Ивановский государственный университет.
- Куликова, И.С., Салмина, Д.В. (2002). *Введение в металингвистику: системный лексикографический и коммуникативно-прагматический аспекты лингвистической терминологии*. Санкт-Петербург: Сага.
- Лесников, С.В. (2011). *Типология русских словарей лингвистических терминов*, Мир науки, культуры, образования, 6 (31), 6–10.
- Марчук, Ю.Н. (1992). *Основы терминографии*. Москва: МГУ.
- Маслов, Ю.С. (2005). *Введение в языкознание*. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета, Москва: Akademia.
- Перерва, В.М. *О принципах и проблемах отбора терминов и составления словаря терминологических словарей*. В: *Проблематика определений терминов в словарях разных типов* (190–204). Ленинград: Наука.
- Поцепня, Д.М. (ред.) (2013). *Лексикография русского языка*. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета.

- Русакова, А.В. (2008). *Лингвистическая модель двуязычного электронного текстоориентированного словаря юридических терминов (на материале Конституции Российской Федерации, Конституции Французской Республики и Конвенции о защите прав человека и основных свобод)*: автореферат диссертации. Тюмень: Тюменский государственный университет.
- Симоненко, Л.О. (2017). *Термін як предмет лексикографії*, Мовознавство, 1 (292), 35–48.
- Сороколетов, Ф.П. (1985). *Общая и учебная лексикография*. Ленинград: Ленинградский государственный университет.
- Хайчук, Р., Zubov, A. (2004). *Основы создания терминологических словарей*. Белосток: Trans Humana.
- Шчэрбін, В. (2018). *Спецыяльная лексікаграфія Беларусі на мяжы тысячагоддзяў*. В: *Слов'янське термінознавство кінця ХХ – початку ХХІ століть* (423–467), В.Л. Іващенко (наук. ред.). Київ: Жнець.

***

- Bobunova, M.A. (2009). *Russkaya leksikografiya XXI veka*. Moscow: Flinta – Nauka.
- Dubichinskii, V.V. (2009). *Leksikografiya russkogo yazyka*. Moscow: Flinta.
- Gerd, A.S. (2016). *Zamетки o predmete teorii leksikografii*. V: *Slovo i slovar' – Vocabulum et vocabularium*. Vyp. 14 (237–242), O.N. Krylova, S.A. Myznikov (otv. red.). St. Petersburg: Nestor-Istoriya.
- Itskovich, V.A. (1964). *O slovare novoi lingvisticheskoi terminologii*. V: *Lingvisticheskaya terminologiya i toponomastika* (31–44), A.A. Reformatskii (otv. red.). Moscow: Nauka.
- Ivanova, O. (2006). *Terminologichni slovniki: klasifikatsiini oznaki*, Ukraїns'ka mova, 4, 84–94.
- Karpova, O.M., Kulagina, M.A. (2010). *Slovari dlya immigrantov: novyi tip slovarya*. Moscow: Moskovskii gosudarstvennyi oblastnoi universitet.
- Kazimirova, I.A. (2017). *Prikladna lingvoterminografiya*, Movoznavstvo, 2 (293), 55–68.
- Khaichuk, R., Zubov, A. (2004). *Osnovy sozdavaniya terminologicheskikh slovarei*. Belostok: Trans Humana.
- Kotelova, N.Z. (1976). *Semanticheskaya kharakteristika terminov v slovaryakh*. V: *Problematika opredelenii terminov v slovaryakh raznykh tipov* (30–44), S.G. Barkhudarov, V.P. Petushkov, F.P. Sorokoletov (red.). Leningrad: Nauka.
- Kozyrev, V.A., Chernyak, V.D. (2004). *Russkaya leksikografiya*. Moscow: Drofa.
- Krestova, S.A. (2003). *Leksikograficheskoe opisanie terminologicheskoi sistemy «leksikografiya»*: dissertatsiya. Ivanovo: Ivanovskii gosudarstvennyi universitet.
- Kulikova, I.S., Salmina, D.V. (2002). *Vvedenie v metalingvistiku: sistemnyi leksikograficheskii i kommunikativno-pragmaticheskii aspekty lingvisticheskoi terminologii*. St. Petersburg: Saga.
- Lesnikov, S.V. (2011). *Tipologiya russkikh slovarei lingvisticheskikh terminov*, Mir nauki, kul'tury, obrazovaniya, 6 (31), 6–10.
- Marchuk, Yu.N. (1992). *Osnovy terminografii*. Moscow: MGU.
- Maslov, Yu.S. (2005). *Vvedenie v yazykoznanie*. St. Petersburg: Filologicheskii fakul'tet St. Petersburgskogo gosudarstvennogo universiteta, Moscow: Akademia.
- Pererva, V.M. *Oprintsipakh i problemakh otbora terminov i sostavleniya slovnika terminologicheskikh slovarei*. V: *Problematika opredelenii terminov v slovaryakh raznykh tipov* (190–204). Leningrad: Nauka.
- Potsepnyia, D.M. (red.) (2013). *Leksikografiya russkogo yazyka*. St. Petersburg: Filologicheskii fakul'tet St. Petersburgskogo gosudarstvennogo universiteta.

- Rusakova, A.V. (2008). *Lingvisticheskaya model' dvuyazychnogo elektronnoho tekstoorientirovanogo slovarya yuridicheskikh terminov (na materiale Konstitutsii Rossiiskoi Federatsii, Konstitutsii Frantsuzskoi Respubliki i Konventsii o zashchite prav cheloveka i osnovnykh svobod): avtoreferat dissertatsii*. Tyumen: Tyumenskii gosudarstvennyi universitet.
- Shcherbin, V. (2018). *Spetsyial'naya leksikografiya Belarusi na myazhy tysyachagoddzyaŭ. V: Slov'yans'ke terminoznavstvo kintsya KhKh – pochatku KhKhI stolit' (423–467)*, V.L. Ivashchenko (nauk. red.). Kiiv: Zhnets'.
- Simonenko, L.O. (2017). *Termin yak predmet leksikografii*, *Movoznavstvo*, 1 (292), 35–48.
- Sorokoletov, F.P. (1985). *Obshchaya i uchebnaya leksikografiya*. Leningrad: Leningradskii gosudarstvennyi universitet.
- Vasil'eva, N.V. (1998). *Slovari lingvisticheskikh terminov. V: Yazykoznanie. Bol'shoi entsiklopedicheskii slovar' (461–462)*. Moscow: Bol'shaya Rossiiskaya entsiklopediya.

СЛОЎНІКІ

- Béjoint, H. (2010). *The Lexicography of English: From Origins to Present*. Oxford–New York: Oxford University Press.
- Bekiš, V.A., Fontański, H. (1997). *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Cabré Castellví, M.T. (2003). *Theories of terminology: Their description, prescription and explanation*, *Terminology*, 9 (2), 163–199.
- Jedlička, A. (edit.). (1977). *Slovník slovanské lingvistické terminologie = Словарь славянской лингвистической терминологии = Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology*. Т. 1. Praha: Akademia.
- Jedlička, A. (edit.). (1979). *Slovník slovanské lingvistické terminologie = Словарь славянской лингвистической терминологии = Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology*. Т. 2. Praha: Akademia.
- Nosowicz, J.F. (edit.). (1994). *Słownik terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)*. Białystok: Zakład Filologii Wschodniosłowiańskich Filii UW w Białymstoku.
- Безлай, Ф. (ред.). (1983). *Основен систем и терминологија на словенската ономастика*. Скопје: Македонска Академија на науките и уметностите.
- Бірыла, М.В., Сцяцко, П.У. (рэд.). (1990). *Лінгвістычныя тэрміны іх рускія эквіваленты. У: Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў (178–221)*. Мінск: Вышэйшая школа.
- Бірыла, М.В., Сцяцко, П.У. (рэд.) (1990). *Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў*. Мінск: Вышэйшая школа.
- Бирилло, Н.В., Сцецко, П.В. (ред.). (1988). *Русско-белорусский словарь лингвистических терминов*. Минск: Наука и техника.
- Булыка, А.М., Мінакова, Л.М., Станкевіч, А.А. (2002). *Тэрміналагічны слоўнік. В: Красамоўства ў Беларусі: хрэстаматыя (170–179)*. Мінск: Універсітэцкае.
- Валочка, Г.М., Фу Мэйянь, Юань Хаа. *Лінгвістычныя тэрміны 语言术语. У: Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў (95–87) = 白俄罗斯语入门教程*. Мінск: Вышэйшая школа.
- Гапоненка, І.А. (2020). *Асноўныя тэрміны і паняцці дыялекталогіі. У: Беларуская дыялекталогія: табліцы і схемы, пытанні і заданні (164–169)*. Мінск: БДУ.
- Гуль, М.У. (2021). *Іншамоўныя тэрміны філалогіі ў даследаваных крыніцах. У: Іншамоўная лексіка ў працэсе станаўлення і развіцця беларускай тэрміналогіі (на матэрыяле тэрмінасістэм філалогіі, філасофіі і сацыялогіі) (202–210)*. Брэст: БрДУ.

- Дзятко, Д.В. (рэд.). (2017). *Энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў. Беларуская мова*. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя.
- Зіманскі, В.Э. (2019). *Кароткі слоўнік тэрмінаў. У: Беларуская палеаграфія (185–186)*. Віцебск: ВДУ.
- Казімірская, Т.А. (2012). *Слоўнік рытарычных тэрмінаў*. Магілёў: МДУ.
- Калечыц, А.І., Корына, Н.Б. (2013). *Тэрміны і спецыяльныя паняцці і іх славацкія эквіваленты. У: Марфалогія беларускай мовы (119–124)*. Нітра: УДФ.
- Кожух, І.Р. (рэд.). (2001). *Мова. Чытанне. Письмо. У: Тлумачальны слоўнік тэрмінаў пачатковага навучання (87–167)*. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя.
- Лёсік, Я. і інш. (1927). *Слоўнік граматычна-лінгвістычнае тэрміналогіі*. Мінск: Ін-т беларускае культуры, 1927.
- Лобан, М.П. (адк.). (1967). *Слоўнік па мовазнаўстве*. Мінск: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя.
- Малевіч, В.Г., Дуброўская, К.Ф., Архіпава, Н.І. (1994). *Phonetische Termini. Grammatische Termini. У: Нямецка-беларускі слоўнік (14–17)*. Мінск: БДПУ.
- Міхей, М.З. (1989). *Беларуска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў з метадычнымі парадамі*. Мінск: БДУ.
- Міхневіч, А.Я. (рэд.). (1994). *Беларуская мова: энцыклапедыя*. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя.
- Паламарчук, В.Л. і інш. (2013). *Беларуска-ўкраінскі слоўнік лінгвістычнай тэрміналогіі*. Київ: Освіта України.
- Паламарчук, О.Л. (та ін.) (2012). *Українсько-білоруський словник лінгвістичної термінології*. Київ: Освіта України.
- Праект слоўніка* (1935). Менск: БАН.
- Рагаўцоў, В.І. (2013). *Слоўнік пра камічнае: мовазнаўчы аспект*. Магілёў: МДУ.
- Рамза, Т.Р. (2006). *Тэрміналагічная даведка. У: Пунктуацыя: кароткі комплексны дапаможнік (52–54)*. Мінск: БДУ.
- Семяноў, В.С. (адк.). (1984). *Слоўнік „Мовазнаўства”*. Мінск: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя.
- Старычонок, В.Д. (2000). *Беларуская мова: ад А да Я: у дапамогу абітурыентам і школьнікам*. Мінск: Вышэйшая школа.
- Чайка, Н.У. (2015). *Слоўнік кампанентаў семантычнай структуры сказа*, Роднае слова, 10, 39–40.
- Шур, В.В. (2018). *Кароткі слоўнік анамастычных тэрмінаў. У: Беларускія ўласныя імёны: беларуская антрапанімія і тапанімія (342–343)*. Мазыр: Выснова.
- Юрэвіч, А.Л. (1962). *Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў*. Мінск: Выдавецтва Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі БССР.

***

- Béjoint, H. (2010). *The Lexicography of English: From Origins to Present*. Oxford–New York: Oxford University Press.
- Bekiš, V.A., Fontański, H. (1997). *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Bezlaï, F. (red.). (1983). *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*. Skopje: Makedonska Akademija na naukite i umetnostite.
- Birillo, N.V., Stsetsko, P.V. (red.). (1988). *Russko-belorusskii slovar' lingvisticheskikh terminov*. Minsk: Nauka i tekhnika.

- Biryła, M.V., Stsyatsko, P.U. (red.). (1990). *Lingvistychnyya terminy ikh ruskiya ekvivalenty*. U: *Sloŭnik lingvistychnykh terminaŭ* (178–221). Minsk: Vysheishaya shkola.
- Biryła, M.V., Stsyatsko, P.U. (red.). (1990). *Sloŭnik lingvistychnykh terminaŭ*. Minsk: Vysheishaya shkola.
- Bulyka, A.M., Minakova, L.M., Stankevich, A.A. (2002). *Terminalagichny sloŭnik*. V: *Krasamoŭstva ŭ Belarusi: khrestamatyya* (170–179). Minsk: Universitetskay.
- Cabré Castellví, M.T. (2003). *Theories of terminology: Their description, prescription and explanation*, Terminology, 9 (2), 163–199, <https://doi.org/10.1075/term.9.2.03cab>.
- Chaika, N.U. (2015). *Sloŭnik kampanentaŭ semantychnai struktury skaza*, Rodnae slova, 10, 39–40.
- Dzyatko, D.V. (red.). (2017). *Entsyklapedyya dlya shkol'nikaŭ i studentaŭ. Belaruskaya mova*. Minsk: Belaruskaya Entsyklapedyya.
- Gaponenka, I.A. (2020). *Asnoŭnyya terminy i panyatsti dyyalektologii*. U: *Belaruskaya dyyalektologiya: tablitsy i skhemy, pytanni i zadanni* (164–169). Minsk: BDU.
- Gul' M.U. (2021). *Inshamoŭnyya terminy filalogii ŭ dasledavanykh krynitsakh*. U: *Inshamoŭnaya leksika ŭ pratsese stanawŭlennya i razvitsysya belaruskai terminalogii (na materyyale terminasistem filalogii, filasofii i satsyyalogii)* (202–210). Brest: BrDU.
- Jedlička, A. (edit.). (1977). *Slovník slovanské lingvistické terminologie = Slovar' slavyanskoi lingvisticheskoj terminologii = Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology*. T. 1. Praha: Akademia.
- Jedlička, A. (edit.). (1979). *Slovník slovanské lingvistické terminologie = Slovar' slavyanskoi lingvisticheskoj terminologii = Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology*. T. 2. Praha: Akademia.
- Kalechyts, A.I., Koryna, N.B. (2013). *Terminy i spetsyyal'nyya panyatsti i ikh slavatskiya ekvivalenty*. U: *Marfalogiya belaruskai movy* (119–124). Nitra: UKF.
- Kazimirskaya, T.A. (2012). *Sloŭnik rytarychnykh terminaŭ*. Magileŭ: MDU.
- Kozhukh, I.R. (red.). (2001). *Mova. Chytanne. Pis'mo*. U: *Tlumachal'ny sloŭnik terminaŭ pachatkovaga navuchannya* (87–167). Minsk: Belaruskaya Entsyklyklapedyya.
- Lesik, Ya. i insh. (1927). *Sloŭnik gramatychna-lingvistychnae terminologii*. Minsk: In-t belaruskay kul'tury, 1927.
- Loban, M.P. (adk.). (1967). *Sloŭnik pa movaznaŭstve*. Minsk: Belaruskaya Savetskaya Entsyklapedyya.
- Malevich, V.G., Dubroŭskaya, K.F., Arkhipava, N.I. (1994). *Phonetische Termini. Grammatische Termini*. U: *Nyametska-belaruski sloŭnik* (14–17). Minsk: BDPU.
- Mikhei, M.Z. (1989). *Belaruska-ruski sloŭnik lingvistychnykh terminaŭ z metadychnymi paradami*. Minsk: BDU.
- Mikhnevich, A.Ya. (red.). (1994). *Belaruskaya mova: entsyklapedyya*. Minsk: Belaruskaya Entsyklapedyya.
- Nosowicz, J.F. (edit.). (1994). *Słownik terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)*. Białystok: Zakład Filologii Wschodniosłowiańskich Filii UW w Białymstoku.
- Palamarchuk, O.L. (ta in.) (2012). *Ukrains'ko-bilorus'kii slovník lingvistichnoï terminologii*. Kiïv: Osvita Ukraïni.
- Palamarchuk, V.L. i insh. (2013). *Belaruska-ŭkrainski sloŭnik lingvistychnai terminalogii*. Kiïv: Osvita Ukraïni.
- Praekt sloŭnika* (1935). Minsk: BAN.
- Ragaŭtsoŭ, V.I. (2013). *Sloŭnik pra kamichnae: movaznaŭchy aspekt*. Magileŭ: MDU.
- Ramza, T.R. (2006). *Terminalagichnaya davedka*. U: *Punktuatsyya: karotki kompleksny dapamozhnik* (52–54). Minsk: BDU.
- Semenyakoŭ, V.S. (adk.). (1984). *Sloŭnik „Movaznaŭstva”*. Minsk: Belaruskaya Savetskaya Entsyklapedyya.

- Shur, V.V. (2018). *Karotki sloŭnik anamastychnykh terminaŭ*. U: *Belaruskiya ŷlasnyya imeny: belaruskaya antrapanimiya i tapanimiya* (342–343). Mazyr: Vysnova.
- Starychonak, V.D. (2000). *Belaruskaya mova: ad A da Ya: u dapamogu abituryentam i shkol'nikam*. Minsk: Vysheishaya shkola.
- Valochka, G.M., Fu Meiyang, Yuan' Khaa. *Lingvistychnyya terminy* 语言术语. U: *Belaruskaya mova yak zamezhnaya. Uvodny kurs dlya kitaiskikh navuchentsay* (95–87) = 白俄罗斯语入门教程. Minsk: Vysheishaya shkola.
- Yurevich, A.L. (1962). *Sloŭnik lingvistychnykh terminaŭ*. Minsk: Vydavetstva Ministerstva vysheishai, syarednyai spetsyyal'nai i prafesiinai adukatsyi BSSR.
- Zimanski, V.E. (2019). *Karotki sloŭnik terminaŭ*. U: *Belaruskaya paleagrafiya* (185–186). Vitsebsk: VDU.